

ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ТІНЬОВИХ ПРОЦЕСІВ, ЯК КОМПОНЕНТ ПОСТКРИЗОВОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Анотація. В статті розглядаються питання запровадження антикорупційних механізмів, як одного із інструментів детінізації фінансових ресурсів на державному та місцевому рівні. Автор досліджує явище «корупції», рівень корупції в Україні, визначає напрямки оптимізації антикорупційної політики держави з урахуванням досвіду запровадження антикорупційних заходів в інших країнах.

Ключові слова: корупція, державне управління, регіональне управління, антикорупційна політика, державні механізми детінізації економіки, тіньова економіка.

Annotation. The article examines the problems of anticorruption mechanisms implemented as an instrument of the financial resources' "unshadowing" on the national and local levels. The author explores the phenomenon of corruption, analyzes the level of corruption in Ukraine and determines the ways of governmental anticorruption policies' optimization considering the experience of anticorruption measures in other countries.

Keywords: corruption, state administration, regional management, anticorruption policy, state mechanisms of "unshadowing" of economy, shadow economy.

Корупція є однією з актуальніших соціальних проблем сучасності в світовому глобальному середовищі. Це повною мірою стосується України, високий рівень корумпованості якої визнано її політичним керівництвом, вітчизняними та зарубіжними аналітиками, відповідними міжнародними інституціями. За результатами щорічного дослідження, проведеного міжнародною організацією Трансперенсі Інтернешнл (Transparency International) у 2010 році, у рейтингу за рівнем корумпованості Україна отримала 2,4 бали (за шкалою від 0 до 10 балів, у якій 0 означає тотальну корумпованість держави, а 10 - фактичну відсутність корупції), поділивши 134 місце за рівнем корупції з Азербайджаном, Гондурасом та Зімбабве серед 178 країн світу [1]. Така «світова відомість» тільки підтверджує актуальність вивчення тематики корупції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виклад основного матеріалу. Дослідженням проблеми корупції, механізмів регулювання тіньової економіки займалися видатні вітчизняні і зарубіжні науковці, політики серед яких Д. Гамбеті, Сар Дж. Пундей, В. Предборський, О. Турчинов, Ю. Попов., М. Тарасов, В. Журавський та інші. Незважаючи на це, питання вивчення закономірностей та особливостей розвитку корупційних процесів залишається й досі актуальним, з огляду на необхідність запровадження антикорупційної політики в Україні на тлі розпочатих реформ усіх сфер економіки.

Мета дослідження полягає у дослідженні механізмів та сфер корумпованих відносин, встановленні передумов виникнення корупції в Україні та, з огляду на досвід запровадження заходів протидії корупції в інших країнах, визначенні, напрямків оптимізації державного регулювання у цій сфері з урахуванням національних особливостей.

Основний матеріал. З метою вирішення поставленої мети перш за все звернемося до визначення поняття «корупції» та її сутності. Слово «корупція» походить від латинського *corruptio* – псування, розбещування, підкуп – зловживання службовим становищем, пряме використання посадовою особою прав та повноважень з метою особистого збагачення. Хоча, існує точка зору, що цей термін походить від сполучення латинських слів «*corruptio*» (кілька учасників зобов'язальних відносин з приводу одного предмета) і «*impere*» (ламати, пошкоджувати, порушувати, скасовувати). В результаті утворився самостійний термін «*corruptio*», який передбачає участь у діяльності кількох осіб, метою яких є «гальмування» нормального ходу судового процесу або процесу управління справами суспільства.

Значна кількість науковців вважає, що навряд чи можливо дати єдине, вичерпне визначення поняття корупції, яке б охопило спільні риси для усіх країн і, одночасно, точно розрізняло корупційні явища від таких, що не є корупційними в усіх випадках. Наприклад, традиції подарунків на різних континентах, в різних регіонах і державах настільки різні, що звичай дарувати в Центральній Азії, який є природним для цього регіону, може підпадати під дію закону США, який забороняє такого типу подарунки. Втім, не можна співчутливо ставитися до підходу тих, хто заявляє, що в тому чи іншому суспільстві певні дії, які десь називають «корупційними», є лише складником місцевого суспільного кодексу. Навіть якщо кодекс певних суспільств наголошує на важливості подарунків, зрозуміло, що такі норми не відкидають поняття про їх недопустимі рівні чи зневагу до державних обов'язків.

«... Поняття корупції, - йдеться в Кодексі поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку, який був прийнятий Генеральною асамблеєю ООН 17 грудня 1978р., - повинно визначатись національним правом, ... належить розуміти, що воно охоплює здійснення або нездійснення якої-небудь дії при виконанні обов'язків в результаті прийнятих подарунків або які вимагаються, обіцянок або стимулів, або їх незаконне отримання усякий раз, коли має місце така дія або бездіяльність» [2].

Доктор філософії, член Британської академії Дієго Гамбеті підкреслює, що «корупція не обов'язково неетична, неефективна чи незаконна... Оскільки розуміння корупції значною мірою залежить від уявлень про

закони та їх порушення, можна припустити, що через брак чітко встановлених правових норм виникає щось подібне до ситуації, коли від кожного заздалегідь очікують корумпованості. Інакше кажучи «корупцією», незалежно від того, наскільки вона поширена та притаманна саме цьому суспільству, можуть розглядати як своєрідне досягнення, тобто таку стадію, коли принаймні вже існують закони і порушників цих законів можна виявити (та покарати). Якщо ж законів або їх правового запровадження ще немає, тоді кожного можна вважати порушником закону і, отже, причетним до корупції, а це означає, що фактично нікого не можна звинувачувати в корумпованості, бо сама концепція передбачає наявність значної кількості людей, які не є корумпованими» [3]. Продовжуючи думку Гамбеті, корупція, як така, може бути наявною лише в правовому суспільстві, відтак існує певна іронія в тому, що корумпованими, за визначенням або по суті, вважають країни перехідного періоду.

Позицію, що найбільш небезпечні форми корупції спостерігаються, як правило, в країнах, що перебувають у процесі політичного, економічного та соціального становлення підтримує Сар Дж. Пундея, підкреслюючи, що корупція «не є інфекцією, яку раптом може «підхопити» здорове суспільство. Вона є наслідком явищ і тенденцій політики, економіки та розвитку держави. Жодна країна не була ніколи повністю вільною від неї...» [4].

У Проекті розвитку України [5, с. 17-18] Тігіпко С.Л. зазначає, що корені корупції – в грішній людській природі, тому повністю позбутися її неможливо, а можна тільки утримувати на рівні, котрий не загрожує самому життю суспільства. В цьому сенсі корупція – вже симптом більш складних, системних хвороб держави, тому намагання здолати її, не чіпаючи основ управління державою, в кращому випадку дасть короточасну видимість покращення, але частіше за все трапляється протилежний ефект: корупція тільки посилюється.

Отже корупція є симптомом певної хибності у державному урядуванні коли інституції створені управляти відносинами громадянина й держави, натомість використовуються заради особистого збагачення. Це явище має зворотній бік, оскільки, як зазначають Попов Ю.М., Тарасов М.Е. корупція не тільки зменшує можливість соціальних загальнодоступних цінностей для населення та знижує сприйняття населенням легітимності влади, а й підвищує вартість державного управління, оскільки платник податків повинен сплачувати декілька разів одну і ту ж саму послугу: податки та хабарі посадовим особам для здійснення або нездійснення певних дій [6, с. 134-135].

Хоча кількісно корупцію не можна виміряти (оскільки існуючі індекси рівня корупції побудовані лише на уявленнях, сприйнятті населенням), однак корупція є однією з причин та умов існування тіньової економіки, яка вкрай негативно впливає на показники валового продукту та на добробут населення в цілому. На думку В. Предборського корупція є одним із найсуттєвіших явищ передаткового механізму між тіньовою та офіційною економікою, державним управлінням на тлі існуючого розвинутого механізму зв'язків між цими секторами управління економікою [7, с. 147-148].

Найбільш комплексним на думку автора, є визначенням «корупції» Журавським В.С., Михальченко М.І. – «діяльність або навмисна бездіяльність, які своїм результатом мають порушення закону (в першу чергу Основного закону країни - Конституції), використання державних і публічних посад для незаконного збагачення або отримання вигод, які порушують права інших соціальних суб'єктів: держави, недержавних організацій та установ, колективів, осіб» [8, с. 56].

Що стосується визначення корупції у міжнародному праві, у довіднику ООН про міжнародну боротьбу з корупцією записано: «Корупція – це зловживання державною владою для отримання вигоди з особистою метою» [4]. З цього визначення видно, що корупція виходить за межі хабарництва, включаючи і хабарництво (надання винагороди для збивання особи з позицій обов'язку), і непотизм (протегування на основі особистих зв'язків), і незаконне привласнення публічних коштів (засобів) для приватного користування.

Міждисциплінарна група по корупції Ради Європи дала ще більш широке визначення цього поняття: корупція являє собою хабарництво, та будь-яку іншу поведінку осіб, яким доручено виконання відповідних обов'язків в державному або приватному секторі і яке веде до порушення обов'язків, які покладені на них за статусом державної посадової особи, приватного співробітника, незалежного агента або іншого роду відносин і має на меті отримання будь-яких позазаконних вигод для себе та інших.

Отже, в будь-якому випадку, корупція пов'язана зі зловживанням влади з метою отримання користі задля задоволення особистих цілей.

Як вже було зазначено, якщо не для кожної країни, то для регіону, об'єднаному за певними соціальними, ментальними, економічними характеристиками властиві певні особливості прояву корупції. Серед особливостей корупції в Україні, що визначив Журавський В.С. [8, с. 56] можна виділити такі:

- глибоке проникнення корупції в національне життя українського етносу в сфері побутових взаємовідносин;
- поблажливе відношення до корупції влади в цілому при галасливій риторичній боротьбі з нею;
- втягування в корупційну діяльність правоохоронних органів в масштабах, які непокоять як населення України так і світову громадськість;
- розповсюдження в суспільній думці стереотипу, що без хабара, кумівства, кланової підтримки в Україні неможливо вирішити господарчих, політичних і соціальних проблем;
- легальне використання політичних і соціально-економічних інститутів, авторитету посад і умов, які склались в країні, для надання вигляду зовнішньої законності своїй корупційній діяльності;
- використання корупційних дій в усе більш широких масштабах, коли корупція пронизує не тільки органи політичної і економічної влади, але і соціальну сферу, освіту, науку, охорону здоров'я, спорт, мистецтво і т.д.

Для визначення механізмів подолання корупції, доцільно вирізнити три основні сфери прояву корупції, які відрізняються мотивами та характером корупційних дій, в межах яких існують різні форми корупційних зловживань:

1. Так звана «політична корупція», пов'язана з субсидюванням політичних компаній, лобіюванням інтересів задля задоволення особистих корисних цілей, непотизм (заступництво на основі особистих зв'язків). Сюди також можна віднести інституціональну корупцію, тобто такий вид корупції, який працює повністю легально. Законодавство свідомо формулюється з прогалинами, що потім регулюється за допомогою швидких розпоряджень, короткочасні (перехідні) положення, наприклад, у сфері імпорту, які дають можливість вести справи проінформованим колам за рахунок державних доходів. Це вища ланка прояву корупції, що за обсягом задіяних тіньових фінансових ресурсів є найбільш масштабною.

2. Корупція що знаходиться поза межами правового поля або кримінальна корупція, пов'язана з розкраданням і привласнення державної власності посадовими особами, зокрема через порушення процедури закупівлі товарів, робіт послуг за державні кошти, нецільове використання бюджетних коштів та інші порушення у бюджетній сфері тощо).

3. Корупція, що виникає серед посадовців середньої та нижчої ланки, які зловживають службовим становищем для отримання невиправданих особистих переваг або привілеїв, як правило у вигляді незаконної винагороди задля прискорення виконання або невиконання певних дій, зокрема щодо:

- видачі документів дозвільного характеру;
- за прискорення видачі документів чи прийняття рішення;
- влаштування на роботу до підпорядкованих або контрольованих організацій друзів, родичів, знайомих;
- встановлення плати за послуги, надання яких належить до службових обов'язків чиновника (у сфері освіти, медицини тощо);
- за розміщення державного замовлення в тій чи іншій фірмі;
- направлення себе або інших у службові відрядження державним коштом;
- укриття фактів порушень під час перевірок діяльності відповідними державними органами;
- встановлення штрафу або притягнення до інших видів відповідальності (з боку співробітників правоохоронних, митних органів, органів, що забезпечують безпеку на дорозі, суддів).

Вочевидь остання сфера прояву корупції виникає у зв'язку взаємовідносинами державних та місцевих органів влади з населенням, юридичними та фізичними особами під час реалізації своїх владних повноважень. І саме остання сфера корупційних зловживань є чи не найбільшою з огляду на кількість випадків і має вагомий вплив на формування показника сприяння корупції (рівня корупції) під час традиційних опитувань.

Згідно опитувань громадської думки, проведених у 2007 – 2009 роках Київським міжнародним інститутом соціології, в рамках проекту «Сприяння активній участі громадян у протидії корупції в Україні — Гідна Україна», під керівництвом Менеджмент Системз Інтернешнл (MSI) та за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) [9] в 2009 році 62,5% респондентів указали на те, що вони були втягнуті в корупційні стосунки з посадовцями протягом останніх 12 місяців.). У період з 2007 до 2009 року спостерігається значне падіння рівня довіри до органів влади усіх рівнів. При цьому, найменшою довірою населення (5,3 %) користується – судова система, найбільшою (19,4 %) - місцеві органи влади, хоча їм довіряє лише п'ята частина опитаних, обласним органам влади довіряють лише 9,3 % респондентів.

Значний міжнародний досвід дозволив визначити основні чинники успішної протидії корупції. Це, насамперед, відкритість влади, прозорість та зрозумілість процедур прийняття державних рішень, дієві механізми контролю за діяльністю державних органів з боку громадянського суспільства, свобода слова, свобода та незалежність засобів масової інформації.

Але в кожній країні вони мають свої особливості. Так, основним акцентом антикорупційної політики Бельгії було посилення репресивних заходів, зокрема через встановлення кримінальної відповідальності за корупційні діяння та посилення сектору фінансового контролю у межах реформи COPERNIC (модернізації державного управління) [10]. Бельгія розширила поняття корупції стосовно зловживання владою, не обмежуючись лише кримінальним аспектом, а й залишивши місце для таких понять, як роз'яснення норм (правил, стандартів), їх нагадування, транспарентність поведінки, що приведе до вироблення кодексу поведінки (деонтології).

У Німеччині та Словаччині до боротьби з корупцією активно задіяна громадськість. Зокрема, відомство кримінальної поліції федеральної землі Нижня Саксонія впровадило прийом анонімних повідомлень від громадян про економічні злочини. Таке рішення було прийнято за результатами пілотного проекту, під час якого за чотири місяці до вищезазначеного спецпідрозділу, який складається всього з 9 працівників прокуратури та 33 поліцейських, надійшло 184 повідомлення. Карні справи було відкрито у 124 випадках, з яких 30 % стосується справ щодо корупції [10]. З метою отримання інформації про посадові злочини та локалізації цього явища в правоохоронних структурах було встановлено спеціальну телефонну лінію та створено веб-сторінку в міжнародній інформаційній мережі «Інтернет», щоб громадяни країни могли повідомляти про відомі їм протиправні дії та висловити свої пропозиції щодо необхідних заходів по боротьбі з корупцією в державних установах.

Досить поширеним серед європейських країн залучення до системи протидії корупції громадській організацій. Так, у Швеції незалежним моніторингом за рівнем корумпованості в тих чи інших сферах суспільства займається створена 1994 року громадська організація «Демократичний аудит», яка об'єднує в собі

провідних шведських політологів, економістів та інших науковців. Поряд із моніторингом стану розвитку демократичних свобод у шведському суспільстві, ця організація займається і вивченням специфічних питань, у т. ч. пов'язаних із боротьбою з корупцією.

За умов масштабної корупції акцент робиться саме на усуненні причин, а не на боротьбі з конкретними проявами. Так для правових систем деяких розвинутих країн узагалі не характерно використання в законодавстві терміну «боротьба» – законодавці закладають в нормативно-правовому акті принципи попередження правопорушень, які стосуються певної сфери діяльності.

Зокрема, для Фінляндії, яку «Трансперенсі Інтернешнл» визначає як одну з найменш корумпованих країн серед 133 країн світу, не є характерними закони з використанням терміну «боротьба» з визначенням певного виду злочину. Фінський законодавець заклад принцип попередження та застереження вчинення злочинів у кожному нормативно-правовому акті, що визначають конкретну сферу діяльності, а не вид злочину. Згідно з положеннями Кримінального Кодексу Фінляндії, за вчинення дій, що можуть кваліфікуватися як «корупція», передбачено санкції від штрафу до ув'язнення строком до чотирьох років в залежності від ступеня суспільної небезпеки злочину.

Особливо цікавим є досвід антикорупційних реформ, запроваджених у Грузії, завдяки яким Грузії вдалося піднятися до 66 позиції в Індексі сприйняття корупції «Transparency International» у 2009 році (у 2004 році Грузія займала 131-у позицію). Для порівняння – за цей період Україна перемістилася зі 102 місця в даному рейтингу на 146 позицію (і ділить його з Росією, Камеруном, Еквадором, Кенією й Зімбабве). Крім того, Грузія отримала антикорупційний індекс 4,1 – це вищий індекс ніж у деяких країн ЄС [11].

Серед заходів, що були запроваджені в межах реформи: скорочення державного апарату, максимальне роздержавлення власності, реформи податкової та митної систем, створення вільних економічних зон. Для покращення умов ведення бізнесу були скасовані: ліцензійні і реєстраційні збори; державні мита; консульські, тендерні, виконавчі збори; збори з відстрочки обов'язкової військової служби; збори за користування природними ресурсами; збори за очистку житлової території; збори з дозволів на будівництво і перевезення тощо. Загалом кількість державних ліцензій, які потрібно було отримати в Грузії для початку будь-якого виду економічної діяльності, зменшилася увосьмеро.

Один із напрямків антикорупційної стратегії Грузії є докорінна зміна суспільної толерантності до фактів корупції. Завдяки новинам на всіх телеканалах постійно висвітлюються факти затримання злодія в законі чи чиновника-хабарника. Як наслідок, більшість громадян країни перестали вважати корупцію прийнятним сервісом і почали сприймати її як гріх.

В Україні, антикорупційна політика хоча і є предметом постійних дискусій, але зависла на стадії запровадження антикорупційного законодавства. Пакет антикорупційних Законів: "Про засади запобігання та протидії корупції", "Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень" , "Про внесення змін до деяких законодавчих актів країни щодо відповідальності за корупційні правопорушення" був прийнятий Верховною Радою у червні 2009 року. Проте щоразу введення їх у дію відкладали та нарешті скасували. Хоча у 2005-2006 роках Україною ратифіковані міжнародні конвенції у сфері боротьби з корупцією, зокрема: Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією, підписана від імені України 04.11.99 в м. Страсбурзі, Конвенція ООН проти корупції, підписана від імені України 11.12.03 в м. Меріда, Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією, підписана від імені України 27.01.99 в м. Страсбурзі.

Позитивним у цій сфері стало є утворення відповідним Указом Президента України від 26 лютого 2010 року Національного антикорупційного комітету, до функцій якого належить здійснення аналізу стану корупції в Україні, розробка антикорупційних заходів та проектів актів законодавства з питань посилення боротьби з корупцією.

15 березня 2010 року Верховна рада прийняла у другому читанні законопроект №7487 "Про засади запобігання та протидії корупції в Україні" [12]. Цей документ передбачає розширення кола суб'єктів відповідальності за корупційні правопорушення, а також уточнення і конкретизацію умов віднесення до числа таких суб'єктів окремих осіб, введення нового порядку здійснення фінансового контролю, встановлення обов'язку декларування як доходів, так і витрат, визначення строків подання декларації та опублікування в офіційних друкованих виданнях декларацій про майновий стан, доходи та витрати чиновників.

Як свідчить міжнародний, досвід зусилля щодо подолання корупції досягають успіху лише за умови її комплексного характеру, коли вона охоплює якнайбільше сфер життєдіяльності держави, ведеться постійно та перебуває в центрі уваги як влади, так і громадськості.

Висновки. В світі немає країн вільних від корупції. Найбільш вразливими для корупції є перехідні країни, до яких належить і Україна та інші пострадянські країни. Кожний історично-національний тип корупції є похідним від явищ політики, економіки, культури та розвитку держави. Цікавим для України є досвід Фінляндії щодо врахування практики попередження, а не боротьби з корупцією, тобто закладення принципів застереження вчинення злочинів у кожному нормативно-правовому акті, що визначають конкретну сферу діяльності, а не вид злочину.

Корупція – це системне захворювання влади, тому боротьба з нею повинна передбачати комплексні кроки. Антикорупційне законодавство само по собі не є здатним знищити причини корупції. Державна антикорупційна політика повинна проводитися системно і базуватися на основних принципах верховенства права, законності, та взаємодії владних структур з інститутами суспільства і населенням. Потрібна розробка дострокової Державної стратегії попередження та протидії корупції, в рамках якої буде окреслено ключеві напрямки антикорупційної

політики, зокрема:

- законодавче визначення корупційних дій та корупційних злочинів, їх перелік, перелік суб'єктів корупції, відповідальність за корупційні дії (злочини), контролюючи органи у сфері запобігання та протидії корупції, а також запровадять обов'язкову норму щодо закладення принципів застереження вчинення злочинів у кожному нормативно-правовому акті, що визначають конкретну сферу діяльності;
- проведення судової реформи;
- забезпечення відкритості влади, прозорість та зрозумілість процедур прийняття державних рішень,
- розмежування функцій прийняття рішень, їх реалізації та контролю за наданням послуг;
- запровадження системи адміністративних послуг та чітка регламентація надання їх державними органами;
- спрощення процедур під час оформлення документів дозвільного характеру та зведення до мінімуму контактів з посадовими особами, що їх видають (зокрема через запровадження електронного документообігу та звітності);
- встановлення кримінальної відповідальності за корупційні порушення;
- запровадження контролю за видатками державних службовців;
- залучення до контролю за діяльністю державних органів громадські організації.

Список використаних джерел:

1. Україна піднялася на 134-е місце у рейтингу країн за рівнем корумпованості - Transparency International [Електронний ресурс] // Українське інформаційне агенство – 26.10.2010 Режим доступу : <http://www.ukrinform.ua/ukr/order/?id=955593>
2. Международная защита прав и свобод человека: сборник документов / Составитель Г.М.Мелков. – М., 1990. – С.323.
3. Дієго Гамбета, Ергард Бланкенбург Політична корупція перехідної доби [Текст] / переклад з англ. під ред. Стівена Коткіна, Андріаша Шайо - - Київ, видавництво „К.І.С.”, 2004
4. Пундей Сар Дж. Боротьба з корупцією. Критичний огляд з аналізом міжнародного досвіду// Матеріали українськоамериканського семінару “Проблеми економічного зростання: питання доброчесності”. – Львів, 1997. – С. 17.
5. Попов Ю.Н., Тарасов М.Е. Теневая экономика в системе рыночного хозяйства [Текст] – М.: Дело, 2005. – 240 с.
6. Предборський, В. А. Детінізація економіки у контексті трансформаційних процесів. Питання теорія та методології: Монографія [Текст] / Предборський, В. А. – К.:Кондор, 2005. – 614 с. - ISBN 966–351–000–5.
7. Тігіпко С.Л. Україна: Проект розвитку [Текст] / Тігіпко С.Л. - К.: «Саміт-книга» 2009. - 168 с.
8. Журавський В.С., Михальченко М.І., Михальченко О.М. Корупція в Україні - не політика. Монографія. [Електронний ресурс] // Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України ім. І.Ф.Кураса - Режим доступу : http://ipriend.gov.ua/?mid=130&action=article_detail
9. Стан корупції в Україні. Порівняльний аналіз загальнонаціональних досліджень: 2007–2009 [Електронний ресурс] // 25 травня 2009 р. Антикорупційний портал – соціальний інтернет – ресурс - Режим доступу : <http://www.acrc.org.ua/>
10. Міжнародний досвід щодо запобігання та протидії корупції

	
---	---

[Електронний ресурс] /Офіційний сайт Головного управління державної служби - Режим доступу : http://www.guds.gov.ua/control/uk/publish/article.jsessionid=DB048B16283B40E17C8A9DA1E226E0F7?art_id=89386&cat_id=57862

11. Протидія корупції. Матеріали круглого столу «Прийнятність грузинського антикорупційного досвіду

УДК 331.5.024.5

РАПЦЬКИЙ Т.І.,
Відокремлений підрозділ НУБіП України
"Бережанський агротехнічний інститут"

ІННОВАЦІЙНИЙ КОМПОНЕНТ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ В УМОВАХ ПОСТКРИЗОВОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

***Анотація.** У статті розкрито теоретичні основи формування трудового потенціалу та обґрунтовано необхідність дослідження перспектив його розвитку відповідно до напрямів державної політики щодо реалізації інноваційної моделі розвитку економіки та суспільства з подальшою розробкою відповідного механізму забезпечення адекватних заходів.*

***Annotation.** In the article theoretical bases of forming of labour potential are exposed and the necessity of research of its development prospects is reasonable in accordance with directions of public policy in relation to realization of innovative model development economy and society with further development of corresponding mechanism providing of adequate measures.*

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Серед основних причин виникнення проблеми, пов'язаної з підтриманням, відновленням і розвитком трудового потенціалу, поряд з демографічною кризою, заниженою ціною робочої сили, диспропорціями у розмірах заробітної плати, трудовою міграцією кваліфікованої робочої сили за кордон, порушенням трудових прав працівників, недоліками в системі охорони праці, наявністю нерегламентованої зайнятості населення, на державному рівні визнано – невідповідність якості робочої сили потребам сучасного ринку праці. Досвід провідних країн світу свідчить, що рівень і якість трудового потенціалу відіграють провідну роль у забезпеченні стабільності та конкурентоспроможності економіки, а також є основою життєзабезпечення і стабільності у суспільстві. Це обумовлює актуальність дослідження особливостей формування трудового потенціалу і перспектив його розвитку як визначального чинника подальшого поступу України й створення умов для переходу її економіки на інноваційну модель.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питання підвищення якості робочої сили постійно є предметом обговорення громадськості, дослідження науковців та формування державних програм щодо заходів з підтримки, відновлення і розвитку трудового потенціалу. Однак, за даними Міністерства освіти і науки України, сьогодні якість пропозиції фахівців на ринку праці не відповідає вимогам роботодавців щодо їх професійно-освітньої підготовки, мобільності і економічної активності. Науковці та фахівці стверджують [2; 5; 10; 11], що якщо ситуація не зміниться, то у 2015 році потреби, наприклад промисловості, у кваліфікованих робітниках у більшості регіонів України задовольнятимуться лише на 30-37%. Водночас, через трудову міграцію Україна втратила близько 3,5 млн. осіб переважно молодого та середнього віку – найбільш продуктивної частини населення, і третина з них – кваліфіковані фахівці. Тому у сфері розвитку трудового потенціалу України особливу увагу слід звернути саме на його якість. У цьому контексті одним з чинників становлення економіки на інноваційний фундамент, який відтворює трудовий потенціал країни є освіта. Однак, ефективне розв'язання проблеми потребує концентрації зусиль центральних та місцевих органів виконавчої влади, інших сторін соціального діалогу із залученням коштів державного та місцевих бюджетів, інших джерел на формуванні та реалізації механізму забезпечення розвитку трудового потенціалу зі здійсненням заходів, пов'язаних з визначенням стратегічних пріоритетів його розвитку відповідно до напрямів державної політики щодо реалізації інноваційної моделі розвитку економіки та суспільства, створенням організаційно-правових та соціально-економічних умов для комплексного повноцінного формування, поліпшення якості трудового потенціалу та підвищення ефективності його використання.

Цілі статті. Обґрунтувати необхідність дослідження особливостей формування трудового потенціалу і перспектив його розвитку відповідно до напрямів державної політики щодо реалізації інноваційної моделі розвитку економіки та суспільства з подальшою розробкою механізму забезпечення адекватних заходів збереження, формування та розвитку трудового потенціалу України в цілому та її регіонів зокрема.

Вклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Трудовий потенціал країни та її регіонів – це відповідні трудові ресурси, які розглядають в єдності їх якісного й кількісного аспектів з урахуванням їх фізичних можливостей, наявних знань та професійно-кваліфікаційних навичок. Межі та структура трудового потенціалу як об'єкту вивчення досі визначені недостатньо чітко через складність, різноманітність та неоднорідність умов, що впливають на його розвиток. Складовими елементами якісної структури трудового потенціалу регіону є: інтелектуально-професійний потенціал (кваліфікаційно-освітній рівень, рівень самоосвіти); творчий (здатність до генерації нових ідей);